

Της Α. Δουδωνή

Φοιτήτριας
Νομικής Σχολής Παν/μίου
Αθηνών, εκπαιδευόμενης
στην Υπηρεσία Επιμελητών
Ανηλίκων Αθηνών

Το μοντέλο της πολυσυστημικής αναδοχής για ανήλικους παραβάτες (Multidimensional Treatment Foster Care /MTFC) και η εφαρμογή του στη Δανία

Πρόκειται για μία παρέμβαση κοινωνικού χαρακτήρα η οποία αφορά εφήβους ηλικίας 12-17 ετών που παρουσιάζουν χρόνια ανάρμοστη ή παραβατική συμπεριφορά και τις οικογένειές τους. Στόχος είναι η ομαλή επανένωση των ανηλίκων με τους βιολογικούς τους γονείς ή συγγενείς μετά από συμβουλευτική θεραπευτική και υποστηρικτική διαδικασία που απευθύνεται τόσο στους γονείς όσο και στα ίδια τα παιδιά, τα οποία έχουν αποξενωθεί από το οικογενειακό περιβάλλον. Σήμερα αποτελεί μια ενδιαφέρουσα εναλλακτική λύση στην ομαδική κατ'οίκον θεραπεία ή τον εγκλεισμό για νέους, οι οποίοι εξαιτίας της παραβατικής τους δραστηριότητας, της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών και αλκοόλ και της γενικότερης εμπλοκής τους με την ποινική δικαιοσύνη έχουν απομακρυνθεί από τις οικογένειές τους. Αυτός είναι και ο λόγος που οι παραπομπές στο μοντέλο αυτό γίνονται από τα δικαστήρια ανηλίκων και τα κέντρα παιδικής πρόνοιας όταν όλες οι προηγούμενες προσπάθειες από την οικογένεια και οι τοποθετήσεις σε κατάλληλα κέντρα έχουν αποτύχει. Ειδικότερα, οι ανήλικοι τοποθετούνται σε "οικογενειακό", κατάλληλα εκπαιδευμένο υποστηρικτικό πλαίσιο, όπου ενθαρρύνονται να αναπτύξουν τις δεξιότητες και τις κλίσεις τους πάντοτε υπό επιτήρηση και παρακολούθηση. Αυτό το ρόλο παίζει η ανάδοχη οικογένεια, η οποία οριοθετεί και εποπτεύει τους ανήλικους και συνεργάζεται με τις οικογένειες τους για την διευκόλυνση της οικογενειακής τους επανένταξης.

Το μοντέλο αυτό εφαρμόζεται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας στη Δανία, παρατηρούμε ότι από το 2006 δημιουργήθηκε και λειτουργεί στην Κοπεγχάγη το **"The Family & Evidence Centre Denmark (FEC)"**, ένας ιδιωτικός οργανισμός για τη διάδοση και εφαρμογή τεκμηριωμένων πρακτικών στο πεδίο της κοινωνικής εργασίας προς όφελος των νέων. Αποστολή του κέντρου αυτού είναι να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των παιδιών και εφήβων που εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά και των οικογενειών που χρειάζονται ειδική υποστήριξη για ορισμένο χρονικό διάστημα, εφαρμόζοντας ειδικά προγράμματα πρόληψης και πολυσυστημικής θεραπείας (MST), πρακτική ενδεδειγμένη σε τέτοιες περιπτώσεις. Καταρτισμένο προσωπικό με ειδίκευση στην ψυχολογία, την κοινωνική εργασία και γενικότερα τις κοινωνικές επιστήμες, διαθέτοντας πόρους και τεχνογνωσία εργάζεται εστιάζοντας στην αποκλίνουσα συμπεριφορά με γνώμονα το συμφέρον του νέου ατόμου επιτυγχάνοντας με τον τρόπο

αυτό θετικά αποτελέσματα. Παρέχοντας «*evidence-based treatment programs*», όπως MST, MTFC, MST-CM, τα μοντέλα αυτά συνεργασίας εξασφαλίζουν ένα ευρύ φάσμα γνώσεων σχετικά με τις πιο αποτελεσματικές παρεμβάσεις για τα παιδιά, τους εφήβους και τις οικογένειες αυτών, τον τρόπο καταγραφής και τεκμηρίωσης της κοινωνικής εργασίας και διασφάλισης της ποιότητας των τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών και τον τρόπο αξιολόγησης της εργασίας των επαγγελματιών του χώρου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, το FEC γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στην καλή πρόθεση και την ουσιαστική και τεκμηριωμένη παρέμβαση. Οι πρακτικές του στηρίζονται στην ενσωμάτωση της καλύτερης διαθέσιμης έρευνας, συνδυασμένη με την κλινική εμπειρία του θεραπευτή και στην παροχή υπηρεσιών για κάθε συγκεκριμένη ατομική περίπτωση και οικογένεια. Εξάλλου βασικός παράγοντας της όλης προσπάθειας είναι οι οικογένειες οι οποίες πρέπει σαφώς να εμπλακούν και να συμμετέχουν ενεργά στη θεραπευτική διαδικασία.

Το FEC παρέχει υπηρεσίες και υλοποιεί νέες παρεμβάσεις σε συνεργαζόμενους δήμους βασιζόμενο στη στενή επαφή και τον συνεχή διάλογο με τους συνεργάτες του. Μία τέτοιου είδους προσέγγιση συντελείται με το Τμήμα Παιδικής και Νεανικής Πρόνοιας και το Τμήμα Σχολικής Εκπαίδευσης, με διευθυντές, την επιτροπή παραπομπής, PPR, SSP και άλλες δομές σημαντικές για τις οικογένειες που βρίσκονται σε θεραπεία. Ως εκ τούτου η συνεργασία του κέντρου με τις κοινότητες βασίζεται στην έννοια της εταιρικής σχέσης και μιας επίσημης συμφωνίας για τη διάρθρωση της συνεργασίας και τον καθορισμό των στόχων, πριν την πραγμάτωσή της, για την επίτευξη του μεγαλύτερου οφέλους από τη σύμπραξη ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Οι στόχοι αυτοί, που μπορεί να αφορούν από το αποτέλεσμα των υπηρεσιών για τους χρήστες μέχρι την δημιουργία δεδομένων και τεχνογνωσίας, πρέπει να ενσωματώνονται στη συμφωνία και να αξιολογούνται συνεχώς με κατάλληλες διαδικασίες.

Το FEC αγκαλιάζει κάθε αντισυμβατικό και καινοτόμο μοντέλο συνεργασίας, επιδιώκει συμπράξεις με άλλους ιδιωτικούς ή δημόσιους οργανισμούς και διεπιστημονικά προγράμματα, τα οποία φέρουν φρέσκες ιδέες και επιθυμούν να κάνουν ριζικές αλλαγές και να αξιοποιήσουν ευκαιρίες, αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους και αμφισβητώντας τους συμβατικούς τρόπους σκέψης και δράσης. Η διαδικασία μετάβασης όμως από το συνήθως συμβαίνον στην υλοποίηση μιας νέας πρακτικής είναι αρκετά δύσκολη εξαιτίας της ανεπάρκειας των υφιστάμενων οργανωτικών δομών και συστημάτων. Για το λόγο αυτό δραστηριοποιείται μία ομάδα υλοποίησης που αναπτύσσει την απαιτούμενη υποδομή για την αλλαγή του συστήματος, καθοδηγώντας την εκτέλεση των συγκεκριμένων προγραμμάτων. Τέλος, το κέντρο υποστηρίζει τις διαδικασίες υλοποίησης και στον τομέα της κοινωνικής εργασίας.

Το FEC υλοποιεί το πολυσυστημικό μοντέλο αναδοχής (**Multidimensional Treatment Foster Care -MTFC**) και επικεντρώνεται σε νέους που παρουσιάζουν επιθετική και εγκληματική συμπεριφορά, εσωστρέφεια ή τάσεις αυτοκαταστροφής, αδυναμία παρακολούθησης σχολείου και δυσκολία εύρεσης φίλων, για νέους που πειραματίζονται με αλκοόλ και ναρκωτικές ουσίες ή συγκρούονται με το οικογενειακό τους περιβάλλον ή ακόμα για νέους που έχουν τοποθετηθεί σε ιδρύματα και ανάδοχες οικογένειες στο παρελθόν. Τα προβλήματα στην οικογένεια πρέπει να είναι τόσο σοβαρά ώστε ένα λιγότερο δραστικό μέτρο ή πολυσυστημική θεραπεία (multisystemic therapy) να κρίνεται

ανεπαρκές και η προσωρινή τοποθέτηση του νέου σε ειδικά προετοιμασμένη ανάδοχη οικογένεια αναπόφευκτη. Η επιλογή και παραπομπή στο μοντέλο γίνεται μέσω μιας διαδικασίας 5 βημάτων (από την αποσαφήνιση της ύπαρξης άμεσης αντιστοιχίας μεταξύ της συμπεριφοράς του ανηλικού και των κριτηρίων παραπομπής αυτού και τις συναντήσεις των φορέων με τους ανήλικους και τους γονείς τους) και ολοκληρώνεται με μία τελική αξιολόγηση του κατά πόσο το νεαρό άτομο είναι κατάλληλο να ενταχθεί στο MTFC.

Μετά τη συναίνεση ,την παραπομπή και τοποθέτηση του ανηλικού στην ανάδοχη οικογένεια η θεραπευτική ομάδα του MTFC συνεργάζεται χωριστά με το νέο και τους βιολογικούς του γονείς με στόχο την άμβλυνση των αρνητικών σχέσεων που έχουν δημιουργηθεί και την ενίσχυση για αλλαγή της αποκλίνουσας συμπεριφοράς του. Η προσωρινή τοποθέτηση του νεαρού ατόμου στην ανάδοχη οικογένεια απαιτεί με τη σειρά της **αλλαγή σχολικού και κοινωνικού περιβάλλοντος** με βάση τη νέα διαμονή του ανηλικού για την εντατική παρακολούθησή του. Σε κάθε περίπτωση όμως σκοπός είναι τα παιδιά να διατηρούν επαφή και να περνούν χρόνο με τη βιολογική οικογένεια με την οποία και θα διαμένουν για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα όσο προχωράει η θεραπευτική διαδικασία μέχρι τελικά να επανέλθουν μόνιμα στην οικογενειακή οικία.

Η διαδικασία, η οποία κατά μέσο όρο διαρκεί 9 έως 12 μήνες, στηρίζεται σε μία θεραπευτική ομάδα που αποτελείται από τον συντονιστή, ο οποίος υποστηρίζει και εποπτεύει την ανάδοχη οικογένεια κάθε εβδομάδα και ως επικεφαλής της ομάδας αποφασίζει και συντονίζει την πορεία της θεραπείας, τον θεραπευτή της οικογένειας και τον θεραπευτή του ανηλικού, με τους οποίους επικοινωνούν τακτικά οι γονείς και οι ανήλικοι αντίστοιχα. **Ο οικογενειακός θεραπευτής συνεργάζεται με τη βιολογική οικογένεια, η οποία μαθαίνει νέες προσεγγίσεις για την ανατροφή των παιδιών και προσπαθεί να διαχειριστεί τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει και την προετοιμάζει για την υφιστάμενη νέα κατάσταση.** Ανάλογος είναι και ο ρόλος του «*young therapist*», ο οποίος συζητά για τη ζωή και τις ανάγκες του νέου και τον υποστηρίζει σε κάθε του δυσκολία. Η ομάδα δεν επικεντρώνεται όμως μόνο στην οικογένεια και τον ίδιο τον ανήλικο, αλλά και σε συστήματα και δομές σημαντικές για αυτόν, όπως το σχολείο, τους φίλους και συμμαθητές καθώς και την αναψυχή του. **Για το λόγο αυτό στενή συνεργασία υπάρχει και με ορισμένο εκπαιδευτή δεξιοτήτων, ο οποίος έχει αναλάβει την καθοδήγηση του νέου σε πρακτικά ζητήματα και λειτουργεί ως πρότυπο συμπεριφοράς δίνοντας έμφαση στη διδασκαλία κοινωνικών δεξιοτήτων και στην ενθάρρυνση για συμμετοχή σε θετικές κοινωνικές δραστηριότητες. Οι τοποθετημένοι ανήλικοι επιτηρούνται στο σπίτι ,το σχολείο, την κοινότητα και οφείλουν να συμμορφώνονται με τους κανόνες που έχουν τεθεί στο πλαίσιο του θεραπευτικού μοντέλου και να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους, γνωρίζοντας πως σε αντίθετη περίπτωση πρέπει να υποστούν τις συνέπειες καθυστερώντας με τον τρόπο αυτό την ολοκλήρωση της θεραπευτικής διαδικασίας.**

Κατά το στάδιο της επιλογής της εκάστοτε ανάδοχης οικογένειας λαμβάνεται υπόψη η ηλικία και τα ενδιαφέροντα κάθε ανηλικού, ο οποίος ενημερώνεται διεξοδικά για το προφίλ της οικογένειας στην οποία προσωρινά θα ενταχθεί. Η ανάδοχη οικογένεια αποτελείται από δύο ενήλικες και σε ορισμένες περιπτώσεις και τα παιδιά τους. Ο ένας ενήλικος παίζει το ρόλο της μητέρας, απασχολείται πλήρως στο FEC όπου και δραστηριοποιείται ενεργά στο πρόγραμμα MTFC και συνήθως δεν είναι δυνατό να απασχοληθεί έστω και μερικώς σε

άλλη εργασία. **Οι ανάδοχοι γονείς δεν μπορούν, έστω και για προσωρινή ανακούφιση, να φιλοξενούν και άλλα παιδιά εκτός από τους νέους που παραπέμπονται από το πρόγραμμα MTFC και δεν απαιτείται να έχουν ειδικό μορφωτικό υπόβαθρο παρά μόνο παρακολούθηση των υποχρεωτικών και απαραίτητων μαθημάτων και σεμιναρίων για την έγκρισή τους ως αναδόχων.** Στόχος του νέου αυτού οικογενειακού πλαισίου είναι να ενσωματώσει τον ανήλικο στις συνήθειες, τον τρόπο ζωής και τους κανόνες της ανάδοχης οικογένειας, να τον εκπαιδεύσει σε νέους τρόπους σκέψης και δράσης. Καθημερινά γίνεται καταγραφή και αξιολόγηση της θετικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, αναγνωρίζεται η προσπάθειά τους, επαινείται και ενθαρρύνεται. Με τον τρόπο αυτό η ανάδοχη οικογένεια πρέπει να είναι προετοιμασμένη να στηρίξει το έργο αυτό με αναγνώριση και συστηματική αξιολόγηση για την βελτίωση της θεραπείας. Ακόμη πρέπει να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει ενδεχόμενες συγκρούσεις και διαμάχες με τους φιλοξενούμενους ανηλίκους κυρίως κατά τα πρώτα στάδια της διαδικασίας, γεγονός που αποτελεί μεγάλη πρόκληση για τους αναδόχους. Τέλος, ας μην ξεχνάμε πως η ανάδοχη οικογένεια φέρει ένα καθήκον πάντοτε στο πλαίσιο ενός θεραπευτικού προγράμματος μέχρι να επιλυθεί η κρίση ανάμεσα στον ανήλικο και τη βιολογική του οικογένεια.

Κλείνοντας, αξίζει να σημειωθεί πως η θεραπευτική αυτή μέθοδος του MTFC βασιζόμενη στη θεωρία της κοινωνικής μάθησης και των οικολογικών συστημάτων, η οποία υλοποιείται στο τοπικό πλαίσιο της κάθε οικογένειας και είναι απόλυτα προσαρμοσμένη στις ανάγκες κάθε ξεχωριστής περίπτωσης, ακολουθείται στη Δανία από το 2009 με σημαντικό θετικό αντίκτυπο και αποτελέσματα.